

**VRSTE PAMĆENJA U ROMANU *MLADI DANI*
DINKA ŠIMUNOVIĆA**

Ivona Smolčić
Sveučilište u Rijeci
Rijeka, Hrvatska

Ključne riječi: pamćenje, autobiografsko pamćenje, kolektivno pamćenje, kulturno pamćenje, identitet, usmena književnost.

Sažetak: Šimunovićevse autobiografski roman *Mladi dani* fokusira na pojedinca koji referiranjem na svoje djetinjstvo nastoji determinirati vlastiti identitet. To se ponajviše očituje u njegovim nastojanjima za uspostavljanjem odnosa prema vlastitim korijenima, što se ostvaruje komunikacijskim praksama s okolinom. Idejom kolektiva unutar djela otkriva se specifičan svijet djelovanja njegovih pripadnika u svrhu evociranja herojske prošlosti predaka i nastojanja da je se pohrani u memoriji budućih generacija. Time dolazi do ispreplitanja izvantekstualne stvarnosti s autorefleksivnim trenucima, pa se u radu nastoji dokazati kako su refleksije o individualnome identitetu nedjeljive od kolektivnih iskustava skupine kojoj pojedinac pripada. Pritom se Šimunovićeva autobiografska proza *Mladi dani* pokušava razmotriti u kontekstu studija pamćenja, pri čemu fenomen pamćenja ima ulogu u formiranju sebstva kako pojedinca tako i pripadajuće mu zajednice. Tomu bitno potpomaže i pozivanje na usmenoknjiževnu tradiciju, što je specifično za Šimunovićeva prozna djela.

**MEMORY TYPES AND IDENTITY
IN THE DINKO ŠIMUNOVIĆ'S NOVEL *MLADI DANI***

Ivona Smolčić
University of Rijeka,
Rijeka, Croatia

Key words: memory, autobiographical memory, collective memory, cultural memory, identity, oral Croatian literature.

Summary: *Mladi dani*, Šimunović's autobiographical novel focuses on the individual who tries to determine his own identity. This is significant because it represents the connection with the identity of his whole group. The collective reveals the specific world of interaction among its members. The purpose is to evoke the heroic past of ancestors and the efforts to store it within the memory of future generations. Šimunović's style of writing is filled with examples of the same. Cultural memory is also important. It distinguishes the every day and spiritually higher realities. Ethnic connection is extremely strong. The group's identity serves as defence from external influences while consolidating its own authenticity. Consequently, the purpose of this essay is to illustrate the significance of Šimunović's autobiographic prose *Mladi dani* within the context of memory studies. The phenomenon of memory corresponds with origin/identity of individual and his community at the same time. It also helps significantly nurturing the word-of-mouth literary tradition.

Uvod

Budući da je potreba za grupiranjem elementaran oblik ljudskoga ponašanja (usp. Assman, 2005: 162), društvena i humanistička propitkivanja pamćenja oslanjaju se na pojedinčevu involviranost u zajednicu. U skladu s timi Halbwachs odbacuje tjelesnu i fiziološku bazu pamćenja te ističe socijalni okvir odnosa važan za konstituiranje i održavanje individualnoga pamćenja (usp. Assman, 2005: 42). Danas je osobita pažnja posvećena proučavanju društvene dimenzije pamćenja. Riječ je o društvima, zajednicama, državama ili grupama koje fabriciraju svoja pamćenja služeći seznačajem javnih okupljanja, obljetnica, komemoracija, proslava, spomenika (usp. Durić, 2018: 14). Pamćenje je strogo povezano i sa značenjem prostora, što prema Norri, pored materijalne dimenzije može uključivati funkcionalnu i simboličku (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 36). Nezaobilazno je spomenuti i kulturno pamćenje, koje je determinirano svojom ceremonijalnošću i specifičnim nosiocima među kojima postoji stroga hijerarhija uloga, kao tendencija za uspostavljanjem reda. Književnost je bitan čimbenik rasprostranjivanja reprezentacija prošlosti te predstavlja jednu od strategija njezina očuvanja. Šimunovićev roman arhivira protagonistovo autobiografsko sjećanje, koje je u relaciji s određenim kolektivnim i kulturnim pamćenjima društvene sredine unutar koje kao pojedinac egzistira. Stoga se u radu prati kako određena grupna

sjećanja postaju čimbenicima kreiranja kolektivnoga identiteta te na koji se način i kojim tehnikama pohranjuju i opstaju unutar svijesti zajednice. Sve navedeno intenzivira se i referiranjem na usmenoknjiževne forme, kao specifičnost kojom konkretna skupina kontrolira održavanje svojega identiteta kao temelja budućega opstanka.

Pamćenje u romanu *Mladi dani*

Roman u fokus postavlja pojedinca koji progovara o vlastitim sjećanjima iz djetinjstva, iznosiproživljena iskustva, opservacije i intimna razmišljanja te nudi uvid u svoj emocionalni univerzum. Djelo pripada stilskome razdoblju modernizma, što se potvrđuje i u riječima Helene Sablić-Tomić, koja će autobiografičnu prozu toga doba okarakterizirati kao prikaz izvanjskih događaja društvenoga ili privatnoga karaktera, kao i onih vezanih za emotivni kozmos pripovjedača (usp. Sablić-Tomić, 2008: 53). Miroslav Šicel tvrdi kako je Šimunović svojim likovima nametnuo nužnost doživljavanja i emocionalnih preokupacija, zabacivši opis događaja kako bi dao prednost analizi stanja. Stoga je sve što se događa podređeno promatranju doživljaja i osjećaja (usp. Šicel, 1997: 145). Pojedinaac u djelu nedjeljiv je od pripadajućega mudruštenog konteksta, odnosno roditelja, a potom i ostalih članova zajednice. Društvenim relacijama koje ostvaruje osvještava vlastite razlike i sličnosti u odnosu na okolinu, čime kreira svoj individualni¹ i presonalni² identitet, panesvjesnu sliku o sebi dovodi na razinu refleksivnog (usp. Assman, 2005: 153). Pritom se valja referirati na Boyera, koji epizodičko pamćenje poistovjećuje sa situacijama koje je subjekt doživio u prošlosti, u što se ubrajaju osobna iskustva i specifični događaji, kao ljudi s kojima je ostvario interakciju na određenome prostoru i tijekom određenoga vremena (usp. Durić, 2018: 20). Protagonistova se prisjećanja mogu razmatrati i u tom kontekstu, što je razvidno kada opisuje proživljene situacije s ocem učiteljem i vršnjacima: *Mene bi otac poučavao istom podvečer i sama, jer kad bi me u školu među ostalu djecu pustio, zavukao bih glavu u klupu štekćući kao štene, poštrcao bih vodom drugove ili učinio ma što drugo tome nalik* (Šimunović, 1965: 260). Tim autorefleksivnim postupcima tijekom narativizacije iskustva dolazi do

---

¹ Individualni identitet slika je izgrađena i čuvana u svijesti pojedinca koja ga razlikuje od drugih (Assman, 2005: 153). Maalouf kaže kako st ime nalaže da pojedinac nije istovjetan niti s jednom drugom osobom (usp. Maalouf, 2002:16).

² Personalni identitet je skup svih uloga, svojstava i kompetencija koje padaju na pojedinca tijekom njegova uzgobljivanja u specifičnu konstelaciju socijalnoga ustrojstva (usp. Assman, 1005: 153).

pomicanja težišta s društvenoga prema individualnome, odnosno privatnome aspektu. Tako se unutar određene situacije, koja podrazumijeva interakciju s okolinom, apostrofira individualno iskustvo, pa se događa ono što Norra naziva transferom pamćenja. Time ono ujedno postaje subjektivom obvezom, a on ga revitalizira odnosom prema vlastitoj prošlosti (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 33). Upravo se taj transfer događa i tijekom protagonistovih traganja za identitetom i njegovim reotkrivanjem, što se saznaje u nastavku romanesknoga teksta. Budući da je za stjecanje znanja o vlastitome identitetu od presudne važnosti komunikacija s okolinom, uviđa se povezanost autobiografskoga pamćenja s procesima narativizacije, kojima se životna priča modelira u smislenu cjelinu te se dijeli s drugima, o čemu progovara Kuljić (usp. Kuljić, 2006: 68–69). On upozorava i na problem potencijalnoga iskrivljavanja autobiografskoga pamćenja jer su upamćena zbivanja organizirana oko vlastite slike (usp. Kuljić, 2006: 65). U Šimunovićevu se romanu subjektivnost intenzivira pripovijedanjem u prvome licu, čime se dodatno podilazi manipulativnosti. U romanu, pripovjedač na temelju autobiografskih iskaza preispituje svoju prošlost te određena zbivanja komentira iz uloge sudionika izvan teksta sadašnjosti. Time konstruira pripovjedno i iskustveno jastvo između izvan književne stvarnosti te autorefleksivnih i autoreferencijalnih postupaka, pa se uočava njegov psihološki razvoj. U tom je kontekstu veoma važan način slaganja analepsi. Iz djela je razvidno njihovo kronološko slaganje, čime se postiže uspostavljanje reda i zaokružene životne priče. Time je moguće pratiti sve faze razvoja protagonistova sebstva te utvrditi koji su događaji i odnosi bili presudni prilikom njegova formiranja. Navedeno je u skladu s Lejeunovom definicijom autobiografije, koja nalaže kako je unjezinu fokusu povijest razvoja ličnosti (usp. Lejeune, 1999: 202). Na primjeru se Šimunovićeva romana to uočava kada kaže: *Što nikad prije, počeh misliti o sebi kao o nekom zasebnom biću, različnu od svega što me je okruživalo <...>* (Šimunović, 1965: 309). Kao i: *A onda kao da se počeh rascjepljivati udvoje: jedno stvorenje hoda, jede, govori, a drugo misli, mene sama promatra, no ipak je isto što i ja* (Šimunović, 1965: 309). Navedenim se citatima ističe podvojenost protagonistoveličnosti na psihičku i fizičku. Lik je ujedno i pripovjedač, a narativizacijom svoje osobnosti pruža uvid u doživljaj svojega identiteta. Jasno je da proživljava intimne krize, koje nastoji prevladati pronalaženjem „pravoga Ja“. Razlog takvim stanjima pronalazi u svojem osjećaju kako su *oni* (njegova obitelj) *baš poput Talijana, tuđinci u Koljanima*. Nastavlja: *U meni se pojača onaj stari nesklad čuvstava, a osjećaj nestalnosti i kolebanja uništavao mi je svaku radost* (Šimunović, 1965: 309). Sugerira se kako je

protagonistov doživljaj identiteta doživio rascjep onoga trenutka kada je saznao kako nije rođen u Koljanima, već u Kninu. Za pamćenje, kojim nastoji uspostaviti odnos prema vlastitome identitetu, nužno je povezivanje s korijenima. U romanu se prati situacija kada protagonist ne posjeduje sjećanje na događaj selidbe, pa za nju saznaje posredno, majčinim iskazom. Procesom društvene razmjene, napose kazivačkom situacijom ta informacija postaje dijelom njegova kasnijega pamćenja. I Assman će reći kako su pripovijesti o podrijetlu, ne samo one od grupa, nego i od individua, raznovrsne manifestacije dinamičnoga procesa usmene predaje (usp. Assman, 2005: 57). Upravo je taj komunikacijski element u djelu važan jer predstavlja točku ambigviteta, koja unosi sumnju u subjektov doživljaj vlastitoga sebstva i rezultira njegovom podvojenošću. Također, protagonistov se osobni identitet ne uklapa u kolektivni, što rezultira njegovim povlačenjem u vlastiti svijet. No, kako bi se formiralo pojedinačno jastvo, ono zahtijeva interakciju s Drugim, prema kojemu uspostavlja diferencijalni razmak. To je razvidno u trenutku kada se uspoređuje s Talijanima, smatrajući i njih i sebe strancima. Sve to u njegovoj svijesti stvara *dramu priznanja*, Charlesa Taylora, odnosno nesuglasice između postojanja kojemu subjekt teži i postojanja koje su mu drugi spremni priznati (usp. Dyras, 2011: 58). Generirajući novu sliku vlastitih korijena, izgrađuje identitet koji je disparantan u odnosu na dotadašnje stanje: <...> *No, ipak se moja ljubav prema Koljanima gubila i od same pomisli da to nije moje rodno mjesto i da je naše pleme i naša svojbina u drugom kraju* (Šimunović, 1965: 291). S obzirom na to da krvna povezanost sugerira naslijeđe, Jolles ističe tri bitna elementa, a to su: podrijetlo, nasljedstvo i osobe, uz što vezuje i obiteljsku materijalnu baštinu, koja simbolizira pamćenje i tradiciju te svjedoči o vremenskome kontinuitetu obitelji (usp. Jolles, 2000: 86). Obiteljske relacije rezultat su individualnih i kolektivnih pamćenja, pa su izuzetno važni rituali druženja, kao i ceremonijali te svetkovine jer se njima osnažuje osjećaj zajedništva, pa se osigurava generacijsko prenošenje vrijednosnih zasada pojedine skupine (usp. Durić, 2018: 73). Stoga se obitelj može poimati ne samo materijalnim oblikom pamćenja, što ovjerava svojom demografskom strukturom, nego i funkcionalnim, budući da osigurava prijenos uspomena, kao i simboličkim jer iskustvom koje je doživio manji broj ljudi obilježava većinu koja nije izravno sudjelovala u konkretnome iskustvu, a dijeli iste ili slične prakse (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 37). U romanu je obiteljsko okupljanje prezentirano epizodom umiranja protagonistova strica, kada obitelj posjećuje Knin. Shvativši kako je upravo umirući stric baštinik obiteljskoga nasljeđa, pita se: *Kakva su to gospoda što nemaju nu kuće, ni vinograda ni*

vrtu (Šimunović, 1965: 278). Stoga se u njegovoj svijesti, osim razočaranja i mijene odnosa između onoga u što je dotad vjerovao i novonastalih okolnosti, pojavljuje i trenutak kada dovodi u pitanje građanski status svoje obitelji. Time se dodatno produbljuje ranije spomenuti rascjep u načinu na koji doživljava sebe i svoju obitelj. Protagonistovo ranije neznanje o vlastitim korijenima potaknuto je razbaštinjenošću njegova oca, što je rezultiralo raskidanjem tradicije, odnosno kontinuiteta. Zanimljivo je kako u romanu ipak izostaje obiteljski sukob, budući da sin koji nije simbolički nastavljatelj loze ne preuzima ulogu pobunjenika, nego je rezigniran sa situacijom.

U skladu s ranije rečenim, razvoj pojedinačne slike o sebi vezan je za njegovodruštveno djelovanje. To je moguće objasniti i trima funkcijama autobiografskoga pamćenja, od kojih je prva vezana za svijest vlastita trajanja u vremenu (usp. Durić, 2018: 21). To podrazumijeva i različita iskustva proživljena s okolinom, pa se od izuzetne važnosti postavljaju izvanjski učinci, poput društvene uloge i očekivanja. *Tada mi bijaše dvanaest godina i pričinjah se gotovim momčićem po struku i jedrini. No, saznadoh za to istom u Vrlici gdje me i starija gospoda primiše kao sebi ravna, a njihovi ozbiljni razgovori sa mnom uvjeriše me da sam ipak nešto* (Šimunović, 1965: 330). Ovdje je očito kako protagonist doživljava afirmaciju u društvu, jer ispunjava njihova očekivanja, što se povoljno reflektira na kreiranje njegove slike o sebi. Druga je uloga vezana za razvoj društvenih interakcija i dijeljenje životnih priča (usp. Durić, 2018: 21). Primjer je toga u romanu protagonistovo pozivanje na događaje vezane za njegovo upoznavanje s književnosti, što se ostvaruje zahvaljujući poznanstvu s Vladimirom Nazorom i Milanom Begovićem. Time se ujedno djelomično realiziraprva funkcija, budući da ponovno stupa u kontakt sa svojom okolinom. Treća je uloga vezana za rješavanje problema i razvijanje stavova koji usmjeravaju subjektovo ponašanje (usp. Durić, 2018: 21). Razabire se kako se protagonistovo ponašanje mijenja tijekom njegove komunikacije s književnim tekstovima: *Ne znam da li me je od neprestanog čitanja ili čega drugoga uznemiravala svaka sitnica, pa je djetinje moje bezbrižnosti nestalo* (Šimunović, 1965: 335).

S obzirom na okvirne pristupe kojima se povezuje problematika pamćenja i književnoga teksta, Šimunovićevo djelo zadovoljava memorijsku funkciju unutar zajednice jer sadrži niz intertekstualnih podataka. Riječ je o spominjanju konkretnih djela, usmenoga pjesništva, predaja, mitova, kao i kulturoloških zasada narodnoga preporoda, što je relevantno jer se time upućuje na *pamćenje književnosti* (usp. Durić, 2018: 44). Navedeno se u romanu osobito verificira referiranjem na narodnu

predaju, a riječ je o istoj koju autor dvanaest godina ranije upotrebljava kao tematsku okosnicu svoje pripovijetke *Duga* (1907). Kako kaže Evelina Rudan, Šimunovićeve se uporabe usmene književnosti mogu promatrati na barem dvije razine: kroz učinke koje ona proizvodi u njegovoj prozi i kroz informacije koje o usmenoj književnosti ta proza posreduje (usp. Rudan, 2002). Inkorporirani memorat protagonistove majkegovori kako djevojčice prolaskom ispod duge mogu promijeniti spol. Riječ je o narativu koji je čula od starice Jeke, pa je u prvoj situaciji njegovrecepjent, dok je u drugoj emisar. Drugi aspekt Šimunovićeva suodnošenja s usmenom književnošću, prema Rudan, proizlazi iz toga što su pripovjedačke situacije u njegovim prozama realnije i bliže takvim pripovjedačkim situacijama u zbiljskomeusmenokomunikacijskom procesu, negoli one što se pronalaze u terenskim zapisima (usp. Rudan, 2002). To je očito kada majka napominje kako je *magla i duga sjećaju djetinjstva*, pa spomenuti fenomeni postaju mjestima pamćenja. Njihova je svrhazaustavljanje vremena, blokiranje zaborava, fiksiranje stanja stvari te materijalizacija nematerijalnog (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 37). *Pamćenje književnosti* u romanu dolazi do izražaja i tijekom protagonistova referiranja na Vladimira Nazora i Milana Begovića. Oni su u trenutku narativne sadašnjosti studenti, zahvaljujući kojima i on upoznaje sfere književnosti. S današnjega aspekta, taj jememorijski element monumentaliziran činjenicom kako su Nazor i Begović u međuvremenu postali značajnim imenima hrvatskoga književnog stvaralaštva. Zaninović primjećuje kako autor u romanu unosi *sižee o alki, Rudici, dugi te majstorijama iz Italije* (što se odnosi na pripovijetku *Pojila*), pa upućuje na postanak niza ostalih poznatih mu radova (usp. Zaninović, 1965: 28). Time se reproducirajustil konkretnoga književnog razdobljai tematske okosnice autorovih književnih ostvaraja te se sugerira razmatranje romana u svjetlu književne historiografije. Protagonist tijekom narativizacije svojega sebstva unosi bitne elemente izvantekstualne zbilje, čime oni postaju književnom zbiljom, koja o njima problematizira. Stoga se u romanu govori i o *pamćenju u književnosti*. Primjer je toga protagonistovo propitkivanje statusa hrvatskoga književnog jezika. Time iznesene činjenice postaju arhivirane unutar djela i dostupne recepjentima kao faktografski podaci: *Knjige i novine što su ih imali u rukama, bijahu posve drugojačije no prije: našim riječima slavile su ono što je domaće i mило govorile o težaku, o njegovim njivama i pjesmi te ljubile ono što i sam ljubiš* (Šimunović, 1965: 331).

Prisjećanje je uvijek vezano za imperitive iz sadašnjosti, stoga povezivanje aktualnoga vremena i prošlosti predstavlja utočište prema nezadovoljavajućoj sadašnjosti ili nastojanje za suočavanjem s

traumatičnom prošlosti (usp. Assman, 2005: 47). S obzirom na to, može se tvrditi kako je posezanje za tematikom iz prošlosti obilježeno autorovim traumatskim iskustvom selidbe iz Koljana. Protagonist svoj dolazak u novo selo opisuje kao traumatično iskustvo, a svoje osjećaje iznosi i putem opisa krajolika, čime se implicira njegovo unutrašnje nezadovoljstvo: *A sličnih tužnih večeri doživjeh u tome selu mnogo, iako je nastajalo proljeće* (Šimunović, 1965: 325). Time se ranije spomenuti subjektov rascjep projicira na analizu doživljajnih i osjećajnih stanja. Pritom izostaje konkretan opis iskustva traume, što se ipak iščitava raslojavanjem protagonistove ličnosti, pa se osim fizičke razabire i njegova emocionalna dimenzija. Evidentno je postojanje nekog iskustva koje je prethodilo traumatskome, a koje implicira postojanje onoga *prije* i onoga *poslije*. Norra to naziva intervalom nakon kojeg valja ponovno uspostaviti kontinuitet (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 34). Navedeno je u skladu s pamćenjem-distancom, unutar kojeg se profilira prošlost koja se osjeća kao rascjep, kao nešto od čega smo zauvijek odijeljeni, pa pojam podrijetla biva alterniran pojmom rađanja (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 34). Prema tome, protagonistovo se upoznavanje s književnosti može protumačiti i kao ponovni proces njegova rađanja. On svoju pripovijest i okončava referiranjem na trenutak upoznavanja s književnostite se s distance referira na osjećaje iz prošlosti: *Zašto sam mrzio i zašto nijesam vidio svu dragost ove zabiti? I fra Ante je dobar... i o dobru nastoji, a seljaci i seljakinje žive skromno kao rašće oko njih... pokazuju svoju tajnu ljepotu samo onima što ih ljube* (Šimunović, 1965: 340). Naime, spoznajući svijet književnosti, na koncu spoznaje samoga sebe. Pritom dolazi do ispreplitanja onoga što Neuman naziva iskustvenim i pripovjedačkim Ja (usp. Neumann, 2008: 336). Ono iskustveno se odnosi na protagonistovo izravno sudjelovanje u događajima, dok pripovjedačko Ja propitkuje ta iskustva iz pozicije sadašnjosti.

S obzirom na to da nagon za grupiranjem spada u elementarne oblike ponašanja, pojedinčeva se involviranost u socijalne grupe, kao i svijest o njegovoj socijalnoj pripadnosti, naziva kolektivnim identitetom (usp. Assman, 2005: 162). Assman kolektivni ili mi-identitet definira kao sliku koju neka zajednica gradi o sebi i s kojom se njezini članovi identificiraju (usp. Assman, 2005: 155). Sve navedeno sugerira kako kolektivno pamćenje inzistira na tome da njegovi članovi žive u zajedničkome svijetu smisla. Primjer je toga razvidan u protagonistovu prisjećanju svojih predaka: *Prošle zime kad smo uz vatru provodili one duge večeri, mnogo se pripovijedalo o hajducima: i sad mi se bliještilo kao da gledam crvene, srebrom okovane ječermice i svijetlo im oružje za pasom* (Šimunović, 1965:

276). Prilikom evociranja uspomena, od neprijeporne su važnosti komunikacijski procesi kojima se ta iskustva održavaju. Navedeno je u vezi s Assmanovim komunikacijskim pamćenjem, koje obuhvaća sjećanja na recentnu prošlost, koju subjekt dijeli sa svojim suvremenicima (usp. Assman, 2005: 59). Svakom je kolektivnom identitetu svojstvena kulturna formacija, kao medij putem kojeg se kulturni identitet gradi i generacijama održava. Na primjeru Šimunovićeve romana to su usmenoknjiževne forme, kojima cirkulira zajednički smisao za zajedništvo. Tako se pojedina grupa oslanja na svoje jedinstvo te na temelju diferencijacije gradi vlastiti smisao. Stoga je komunikacijska praksa relevantan činitelj kolektivnoga pamćenja i napose, stvaranja kolektivnoga identiteta zajednice. Njezinim posredstvom skupina progovara o svojoj herojskoj prošlosti te konsolidira vlastiti identitet s kojim se svi članovi poistovjećuju, a koji je individualan u odnosu na identitete ostalih zajednica. Assman napominje kako je identitet povezan s mitskom podlogom, odnosno vrućim sjećanjem, koje sadrži elemente vezane isključivo za određeni kolektiv te može upućivati na antagonizam između ovoga danas i onoga nekad (usp. Assman, 2005: 81). Na taj način zajednica biva svjesna svojeduralnosti i autentičnosti nad ostalima, pa generira svoju kolektivnu sliku, koja se nizom praksi ponavlja i utvrđuje te postaje dijelom zajedničke kulture (usp. Assman, 2005: 19). Tijekom razmatranja kolektivnoga pamćenja, Halbwachs se fokusirao na specijalnost, budući da je svaka grupa vezana za prostor, kao mjesto okupljanja (usp. Assman, 2005: 45). Krajolici tako postaju semiotizirani, pa svaka grupa svoja specifična sjećanja lokalizira i monumentalizira na svoj poseban način (usp. Assman, 2005: 70). To se na primjeru djela ovjerava u trenutku kada protagonist kaže: *U našoj krajini bila je velika sramota ne osvetiti se, pa i najmanje uvrede ne bi se zaboravljale. <...> Sjetio sam se neke vesele ali studene Badnje večeri kad je na Brdu, usred pucnjave i pjesme, planuo golem sjenik* (Šimunović, 1965: 317). Također, relevantan je trenutak i pozivanje na slavenski prostor i njegovu kulturološku osobitost, što je vezano za prostor religije: *Sjetio sam se kako pred crkvom manastira Dragovića momci i brkati ljudi ostavljahu pučke, handžare i svoje duge čibluke prije nego što uđu u crkvu; ženske postavljale na dječje grobove jabuke i slatke kolače, a na grobove odraslih pšenične pogače i vino što bi kasnije pojeli siromasi. Od kaluđera sam doznao da je to „drevni“ slavenski običaj i nijesam se uživao dignuti s gropčića rumeniju jabuku ili medenjaka* (Šimunović, 1965: 327). Razvidno je kako se promišljanjem o precima u svjetlu njihova herojstva, što je također potaknuto komunikacijskim praksama i kolektivnim reprezentacijama prošlosti, protagonist uživlje u njihovu ulogu, pomoću koje pokušava nadomjestiti

raniji jaz u generiranju osjećajavlastitoga sebstva. To se iščitava njegovim oponašanjemistaknutih ličnosti kojima iskazuje divljenje: *Da budem što više nalik na stare junake u kićenim dolamama što sam ih viđao naslikane u manastiru, odlučim se dostojnije obući* (Šimunović, 1965: 262). Pritom je riječ je o onome što Assman naziva mimetičko pamćenje (usp. Assman, 2005: 22). Ono je povezano s pamćenjem stvari, koje se odnosi na različite objekte s kojima se čovjek tijekom života susreće (usp. Assman, 2005: 23). To je predočeno navedenim citatom o slikama starih junaka, kao objektima kojima se stvara pamćenje određenoga kolektiva. Pamćenje se stoga materijalizira u konkretnome prostoru, činu i predmetu. Ono opstaje zahvaljujući arhivskome sjećanju, čiji je temelj obilježavanje obljetnica, ovjeravanje dokumenta teodržavanje posmrtnih govora, a takvo je sjećanje činjenica modernih društava koja imaju tendenciju stvaranja materijalnih zaliha (usp. Brkljačić – Prlenda, 2005: 28, 30). Slika hajduka primjer je arhivističkoga pamćenja nečeg što je obilježilo zajednicu, pa se tako anticipira mogućnost njegove likvidacije iz svijesti kolektiva. U romanu spomenuti povijesni doprinos hajdukaprimjer je događaja koji su u svoje vrijeme bili beznačajni, odnosno činili su dio društvene stvarnosti razdoblja. Tek im je budućnost dodijelila retrospektivan značaj. Relevantno je spomenuti i sjećanja na mrtve, kao jednoga od pamćenja od konstitutivnoga značaja za zajednicu. Onose distingvira na retrospektivno i prospektivno. Prvo se odnosi na to da grupa živi sa svojim mrtvima te ih neprestano održava prisutnima u svojoj sadašnjosti, dok se drugo odnosi na puteve i fome kojima stičemo slavu i sebe činimo nezaboravnima (usp. Assman, 2005: 72). Protagonist često spominje narodne junake, *koji su za kulu mnogo krvi prolili* (Šimunović, 1965: 284). Time se ističe retrospektivan stav zajednice prema njima, jer suradi svojih herojskih zasluga revitalizirani komunikacijskim procesima te su stekli status besmrtnosti. Naposljetku, protagonist progovara i okulturnome pamćenju. Njegova je svrha stvaranje kolektivnoga identiteta, radi čega je sklono mitologizaciji te sugerira cermonijalnu komunikaciju (usp. Assman, 2005: 61, 63). Kako bi njegovi impulsi usmjeravali djelovanje, nužno je izvršavanje triju funkcija, a to su pohranjivanje, reprodukcija i saopćivanje. Pohranjivanje predstavlja poetsku, trajnu formu, s mnemotehničkom svrhom, koja znanju osigurava identitet. Svetkovine i rituali redovitim ponavljanjem osnažuju posredovanje i prenošenje znanja (usp. Assman, 2005: 66). Upravo se ritualnom inscenacijom realizira funkcija reprodukcije, što je u romanu ovjereno spominjanjem dviju svetkovina, koje su međusobno povezane: *A istom u procesiji, kad se je postrostručilo ono mnoštvo i kad kroz glavna vrata iznesoše zlatom i cvijećem ovjenčanu sliku,*

glasno zaplakaše i žene a i muškaračke su oči suzama punile. Gospina je slika na žaru sunca i kroz dim tamjana još jače blistala i u slavlju podrhtavala na ramenima svojih u zlato dojevenih svećenika. (Šimunović, 1965: 304). <...> *Alka se trče baš radi Gospe: na uspomenu onoga dana kad Sinjani, njezinom pomoći, Turke sa zemljom sraziše* (Šimunović, 1965: 304). Da je riječ o kulturnome sjećanju dokazuje se time što ono evocira mitski događaj iz prošlosti, koji je obilježen herojskim vremenimate se odnosi na konkretnu društvenu skupinu, pa je svojstven samo njoj. Valja napomenuti kako je participiranje u kulturnome pamćenju diferencirano, odnosno ima svoje osobite nosioce (usp. Assman, 2005: 63). Sudjelovanje u događajima rezervirano je za specijaliste te je svakome od njih namijenjena konkretna uloga, što protagonist i opisuje. Ta je hijerarhijska raspodjela uloga indikativna, budući da se stogim poretkom uklanja tendencija ka neredu i raspadu (usp. Assman 2005: 167). Opisana situacija svjedoči o postojanju patrijarhalne kulture, koja se kod Šimunovića temelji na mitskom, junačkom i epskom (usp. Durić, 2012.). Durić kaže kako su muškarci u Cetinjskoj krajini djelatni entiteti, koji svoje mjesto i položaj u zajednici osiguravaju djelatnim, junačkim i ratnim statusom te pozivanjem na narodne predaje u kojima su opjevani kao vrlo tradicionalni momci (usp. Durić, 2012). Prema tome, pored dviju funkcija inkorporirane usmenosti unutar Šimunovićeve proze o kojim govori Rudan, nazire se i treća, i to kao mogućnost poimanja narodne predaje u djelu u svjetlu isticanja patrijarhata. Naime, interpolacija narodne predaje relevantan je indikator patrijarhalnoga binarizma jer referiranje na narodno, junačko i usmeno pripada epskom, što utjelovljuje muškost (nasuprot lirskom, što utjelovljuje ženskost) te se ostvaruje i održava zahvaljujući kolektivizmu. Pripadnici zajednice prikazane djelom posežu za „narodnim blagom“, što se postavlja kao vrijednost koju valja perpetuirati jer je jedan od fundamentalnih činitelja kolektivnoga identiteta. U tradicionalnim društvima, kakvo je opisano u romanu, patrijarhat se također postavlja kao činitelj društvene organiziranosti. On se pomoću rodnih uloga koje propisuje zalaže za očuvanje staroga sustava, koji veliča usmena kultura, pa se u tom smislu razabire njihov zajednički cilj. Kulturno pamćenje, svojim je značajem vezano za određeni kolektiv kojemu stvara identitetsko jedinstvo, dok ga isti taj kolektiv održava i perpetuira. Nadalje, riječ je o dvama događajima kojima pripada status ceremonijala, čime distingviraju svakodnevno iskustvo od mitskih iskustava iz prošlosti. Mitovi predstavljaju pripovijesti koje se suprotstavljaju historiji fiksacijom nasuprot realitetu i vrijednosnoj svrsishodnosti nasuprot objektivnosti. Stoga je povijest utvrđena kao utemeljujuća pripovijest zapravo mit (usp. Assman, 2005: 89, 90). To se na

primjeru romana upotvrđuje, uzme li se u obzir kako lokalni mit svjedoči o borbi agresorskih i branjeničkih sila, koja kao krajnji cilj postavlja izvojevanu slobodu, s tendencijom djelovanja na konstituiranje identiteta. Kontraprezentiski je učinak razvidan tijekom pozivanja na slavnu prošlost, pa se u svakoj epohi može razabrati antagonizam između prošloga i aktualnoga stanja (usp. Brkljačić – Prlenda, 2006: 90). Šimunovićev protagonist nije shvaćao važnost rituala dok nije posjedovao relevantna znanja, odnosno dok ih nije primio u formi usmene predaje od svoje zajednice: *Kakva je to igra da svijet za njom čezne više nego za čudotvornom slikom? – misljam u sebi, a onda stadoh i zapitkivati* (Šimunović, 1965: 305). Samome je sebi mogao objasniti važnost Gospine slike, ne posjedujući znanje o njezinoj povijesti i kolektivnome značaju, što nije mogao učiniti kada jeriječ o Alki. Prema tome, slika je kao konkretan objekt, svojom materijalnom formom djelovala na njegov modus recepcije. Tek je raspitivanjem, a potom i sudjelovanjem u službi gledatelja, naposljetku osvijestio značaj *igre*, pa se iščitava kako upravo rituali sudionicima pružaju mogućnost participacije unutar određenoga relevantnog znanja. Konkretna slika u djelu predstavlja pamćenje stvari jer je riječ o objektu koji posjeduje vrijednost za pojedinca. Halbwachs ističe distinkciju između pamćenja i tradicije, definiranjem potonjeg kao interesom za petrifikacijom i očuvanjem pečata prošlosti, koji iščezava, čime dolazi do potrebe za uspostavom predaje (usp. Assman, 2005: 75). Stoga se epizoda pobjede hajduka nad Turcima poima kao tradicijski oblik očuvanja prošlosti, budući da je konzerviran ne samo usmenom predajom nego i ceremonijalom koji se kontinuirano obilježava, odnosno ritualno ponavlja. Primjer tradicijskoga očuvanja i stvaranja predaje u romanu je i obilježavanje Miholjdana. Kuljićpraznike naziva prepoznatljivim nadzorom vladajućih grupa nad promjenljivim zajednicama sjećanja (usp. Kuljić, 2006: 172). Time se ponovno nalaže kako pojedinčeva sjećanja nadilaze njegova osobna iskustva jer ubrajaju i sva ona koja su vezana za kolektiv kojemu pripada.

Zaključak

Zaključuje se kako Šimunovićev roman *Mladi dani* sadrži bitne aspekte propitkivanja fenomena pamćenja. Autobiografičnost ne samo da pohranjuje određene događaje vezane za protagonistova iskustva sa zajednicom, nego nudi subjektivnu vizuru njihova razmatranja, s tendencijom evociranja traumatskih trenutaka koji se unutar djela razabiru. Time se omogućuje distingviranje izvantekstualne i tekstualne stvarnosti, pa

protagonist svoje nekadašnje stavove komentira s obzirom na izmijenjeno aktualno stanje, što je rezultirano protokom vremena. Prema tome, spomenuta subjektivnost sugerira reflektivni kozmos pojedinca kojim propitkuje vlastito sebstvo. Neminovno je i pozivanje na kolektiv, kojemu je u romanu nadjenut značaj herojstva, što se unutar djela internalizira konstantnim pozivanjem na starinu i pretke te isticanjem njihovih zasluga. U kontekstu je toga nezanemariv značaj mjesta pamćenja, kao okvira unutar kojih se to pamćenje oblikuje i konzervira. Indikativno je i protagonistovo pozivanje na narodnu predaju, čime autor ne samo da nudi informacije o usmenoj književnosti nego ostvaruje i određene značajne funkcije unutar svoje proze. Jedna je od njih svakako i pozivanje na kulturu patrijarhata, koja se reflektira na društvene prakse konkretne mikrozajednice. Naposljetku, nezaobilazan je i značaj kulturnoga pamćenja, koje je specifično s obzirom na svoje ceremonijalne prakse i određene nosioce. Sve se navedeno unutar djela holistički sjedinjuje te generira uspostavljanje identitetskoga jedinstva pojedinca s obzirom na identitet zajednice kojoj pripada.

Literatura / References

- Assman, Jan. (2005). *Kulturno pamćenje* [Cultural memory]. Zenica: Biblioteka tekst.
- Brkljačić, Sandra, Prlenda, Maja. (2006). *Kultura pamćenja i historija* [Memory culture and history]. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Durić, Dejan. (2018). *Između književnosti i pamćenja* [Between Literature and Memory]. Rijeka: Filozofski fakultet.
- Durić, Dejan. (2012). *Patrijarhat, rod i pripovijetke Dinka Šimunovića* [Patriarchy, gender and stories of Dinko Šimunović]. In *Croatica et Slavica Iadertina* [Czech and Slavic Iadertina], 8, No 1. 259–276.
- Dyras, Magdalena. (2010). *U potrazi za novim identitetom: naracije o hrvatskom identitetu u devedesetim godinama dvadesetoga stoljeća* [In Search of a New Identity: Narratives on Croatian Identity in the 1990s]. In *Kroatologija* [Croatology], 1(2). 57–66.
- Jolles, Andre. (2000). *Jednostavni oblici* [Simple shapes]. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kuljić, Todor. (2006). *Kultura sećanja* [The culture of memory]. Beograd: Čigoja štampa.
- Lejune, Phillipe. (1999). *Autobiografski sporazum* [Autobiographical agreement]. In *Autor, pripovjedač, lik* [Author, storyteller, character]. Cvjetko, Milanja (Ed.). Osijek: Biblioteka Theoria Nova. 201–236.
- Maalouf, Amin. (2002). *U ime identiteta* [In the name of identity]. Zagreb: Prometej.

- Neumann, Birgit. (2008). *The Literary Representation of Memory*. In *Media and Cultural Memory*. Astrid, Erll, Ansgar, Nunning (Eds.). Berlin; New York: Walter de Gruyter.
- Rudan, Evelina. (2002). *O predaji u 'Dugi' i kazivačkoj situaciji u 'Mladosti'* [About the surrender in 'Dugi' and the story situation in 'Mladost']. In *Zbornik radova i pjesama Kijeovski književni susreti* [Proceedings and poems of Kiev Literary Encounters]. Matoš, Stipan (Ed.). Kijevo: Općina Kijevo. URL: <https://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1907&naslov=o-predaji-u-dugi-i-kazivackoj-situaciji-u-mladosti> (accessed Dekember 29, 2018).
- Sablić-Tomić, Helena. (2008). *Hrvatska autobiografska proza* [Croatian autobiographical prose]. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Šicel, Miroslav. (1997). *Hrvatska književnost 19. i 20. stoljeća* [19th and 20th Century Croatian Literature]. Zagreb: Školska knjiga.
- Šimunović, Dinko. (1965). *Mladi dani* [Young days]. In *Pet stoljeća hrvatske književnosti* [Five Centuries of Croatian Literature]. Franičević, Marin (Ed.). Zagreb: Matica hrvatska. 225–340.
- Zaninović, Vice. (1965). *Bibliografija* [Bibliography]. In *Pet stoljeća hrvatske književnosti* [Five centuries of Croatian literature]. Franičević, Marin. Zagreb: Matica hrvatska. 7–30.